

BACHELOROPPGAVE

Hvordan blir traumesensitiv tilnærming utført av miljøterapeuter i skolen?

How is the trauma-sensitive approach performed by environmental therapists in school?

Kandidatnummer: 304

BSV5-300-1 21V

Fakultet for helse- og sosialvitenskap/ Institutt for velferd og deltaking/ Vernepleie

19.05.21

Abstract

Traumas are events that have a harmful impact on a child's life and are unfavorable childhood experiences such as domestic violence and chronic neglect (Walkley & Cox, 2013, p. 123). Those who work for these children can benefit greatly from deeper knowledge about which interventions have the effect of helping children heal the wounds (Walkley & Cox, 2013, p. 123). There is an ever-increasing need for research in trauma-sensitive interventions in schools (Yohannan & Carlson, 2019, p. 447). On that occasion, information was obtained through qualitative interviews with environmental therapists to be able to answer the problem. The findings indicate that environmental therapists value freedom of action in their work. The three pillars (Bath, 2008, p. 18-20) and the principles in the window of tolerance (Siegel, 2012, p. 281-286) were repeated as important techniques by several of the informants in this Bachelor thesis about trauma-sensitive work in the schools.

Forord

Ved å reflektere har jeg tenkt over hvor mange barn og unge som har opplevd og sliter med traumer i skolen. Traumesensitiv tilnærming fanget oppmerksomheten min og det medførte engasjement. Med lite kunnskaper innen fagfeltet førte det et ønske om å finne ut mer om traumer og hvordan barn og unge får hjelp med traumene under grunnskoleutdanningen. Det er et spennende og krevende område av miljøarbeidet med søkelyset på en traumesensitiv tilnærming i skolen. Med den nysgjerrigheten valgte jeg å bli med i et forskningsprosjekt i regi av Høgskolen på Vestlandet. Bacheloroppgaven min skal være med å belyse temaet traumesensitiv tilnærming i skolen ved å få et dypere innblikk i traumer og hvordan de håndteres med ulike teknikker på en sensitiv måte i skolen. Jeg vil takke veileder for god hjelp og rettleiding under skriveprosessen. Videre vil jeg takke informanter og andre delaktige i forskningsprosjektet samt venner og familie for rettleiding og motivasjon.

Innhold

Abstract	2
Forord	2
1.0 Innledning	5
1.1 Vernepleierfaglig relevans og oppbygging	6
1.2 Begrensning av oppgaven.	6
1.3 Oppgavens formål	6
1.4 Problemstilling.....	7
1.5 Begrepsavklaring	7
1.5.1 Traumebegrepet.....	7
1.5.2 Traumesensitiv tilnærming	8
1.5.3 Miljøterapeut	8
1.5.4 Toleransevinduet.....	9
2.0 Teori	10
2.1 Teori, teknikker og modeller	10
2.1.1 De tre grunnpilarene i traumearbeid	11
2.1.2 Pedagogiske modeller	11
3.0 Metode	12
3.1 Intervju som metode	12
3.2 Utvalg og rekruttering	12
3.2.1 Informert samtykke	13
3.2.2 Informantene	13
3.3 Forforståelse.....	13
3.4 Transkribering.....	14
3.5 Temasentrert analyse.....	15
3.6 Etske retningslinjer	16

3.7 Kvalitetsvurdering av oppgaven	16
3.7.1 Relabilitet	16
3.7.2 Validitet	17
3.8 Feilkilder	18
4.0 Resultat	19
4.1 Hvordan den enkelte miljøterapeut tilnærmer seg en traumesensitiv elev	19
4.1.1 Relasjonens betydning	19
4.1.2 Trygghet.....	19
4.1.3 Å se hele mennesket	20
4.2 Felles teknikker og forståelsesmodeller som blir brukt av miljøterapeutene	20
4.2.1 Toleransevinduet.....	21
4.2.2 Forutsigbarhet	21
4.2.3 Triggere.....	22
5.0 Diskusjon	23
5.1 Forskjellige teknikker og tiltak for traumesensitive tilnærminger i skolen	23
5.2 Like teknikker for traumesensitive tilnærminger i skolen	25
5.2.1 Toleransevinduet.....	26
5.3 Tiltak med tilsynelatende størst behandlingsintegritet	27
6.0 Avslutning	28
7.0 Litteraturliste	29

1.0 Innledning

Helsedirektoratet sine retningslinjer viser til at kommunen har et ansvar der de ansatte i skolen skal oppdage barn og unge som sliter og er utsatt for risiko (Helsedirektoratet, 2019). I NOU-en Svikt og svik fra 2017 kommer det frem at foreldrenes egen traumbakgrunn har innvirkning på foreldrenes omsorgskapasitet, og traumatiserende oppførsel videreføres til barna deres gjennom blant annet seksuelle overgrep, vold og omsorgssvikt (NOU 2017, 12, s. 52). Foreldrene blir her en overordnet risikofaktor for at traumer kan utvikle seg for barn som vokser opp under slike krevende forhold. Ifølge en systematisk oversiktsartikkel utført av Yohannan og Carlson (2019) uttrykker de at ungdommer som er utsatt for traumer har høyere risiko for negativ utvikling av både dårligere sosiale- og akademiske ferdigheter og psykiske helseproblemer. Videre viser de til at traumeinformerte metoder og intervensjoner kan benyttes for å håndtere disse risikoene best mulig (Yohannan & Carlson, 2019, s. 447). Til tross for denne kunnskapen blir det vanligvis ikke iverksatt forebyggende tiltak på en hensiktsmessig måte og barna må dermed bli fanget opp i skolen (Helsedirektoratet, 2019) og det ønsker jeg å se nærmere på.

Miljøterapeutene i skolen har et viktig arbeid angående miljøarbeid og forebygging av problematferd og arbeid for et traumesensitivt miljø. I opplæringsloven står det blant annet at alle elever skal ha et trygt og godt skolemiljø, samt at det skal legges til rette for helse- og læringsfremmende miljøer i skolen der det er nulltoleranse for hendelser som mobbing, krenkelser og vold (Opplæringsloven, 1998, § 9 A-2 og A-3). Lovverket er viktig for å unngå traumatiserende eller traumetriggende hendelser i skolehverdagen og fremme barns miljøer for økt læring. Alle som jobber i skolen, skal observere at elevene har et godt og trygt miljø samt ved mistanke om en elev har mangel på dette skal rektor varsles. Det skal da kartlegges og ha en skriftlig tiltaksplan for å løse problemet (Opplæringsloven, 1998, § 9 A-4).

I opplæringsloven kommer det tydelig frem hvor strenge krav det er til å observere og varsle videre ved mistanke om ugunstige læringsmiljøer. Flere traumeutsatte barn faller allikevel imellom stolene i systemet og får ikke den hjelpen som trengs fordi det er usikkerhet og utfordringer knyttet til hvilken instans som skal gjøre hva (NOU 2017, 12, s. 56). I NOU-en svikt og svik fremlegges det at i flere familier er flere barn som blir utsatt for alvorlige traumer i en familie igjennom vold, mishandling, seksuelle overgrep, omsorgssvikt og drap

ved alvorlig mishandling (NOU 2017, 12, s. 50). Det er interessant hvordan miljøterapeuters arbeid fungerer i praksis og hvordan miljøterapeuter i skolen arbeider for å sikre barn som er i risikogruppen der de har en sentral rolle.

I denne oppgaven ønsker jeg å se dypere på hvordan forskjellige miljøterapeuter utfører ulike intervensjoner i forhold til traumeutsatte barn i skolen. Lovverket viser til at det skal fremlegges en plan, men det er uvisst hvordan oppfølgingen er.

1.1 Vernepleierfaglig relevans og oppbygging

Forskriften for vernepleierutdanningen sier at formålet og kompetanseområdene til en vernepleier innebærer etikk, samarbeid, miljøterapeutisk arbeid, helsefremming, helsehjelp, habilitering og rehabilitering, inkludering, kunnskapsbasert praksis, kritisk tenkning med mer (Forskrift om nasjonal retningslinje for vernepleierutdanningen, 2019, § 2 og 3). Flere av disse kjernekompetansene er viktige for miljøterapeuter i arbeidet med traumer hos barn i grunnskolen.

1.2 Begrensning av oppgaven.

Oppgaven er begrenset til kun å gjelde miljøarbeidere som jobber med en traumesensitiv tilnærming i grunnskolen. Oppgaven er oppbygd med innledning, en problemstilling oppgaven skal belyse, samt teori og metodedel før resultatene fra intervjuene med miljøterapeutene blir presentert og drøftet, og videre oppsummert i en avslutning. Igjenom oppgaven er ønsket å belyse viktige aspekter innen traumer ved å drøfte resultat og teori opp mot svarene fra de kvalitative intervjuene i forsøk på å besvare problemstillingen. Samt å vise til hva forskningen mener er gode metoder for å jobbe traumesensitivt i skolen.

1.3 Oppgavens formål

Det er flere ulike miljøterapeuter i skolen og med et ønske og nysgjerrighet på å belyse hvordan intervensjoner i skolen utføres likt eller om store ulikheter preger intervensjonene er interessante spørsmål å stille. Hvis det ikke er noen form for felles intervensjon vil naturligvis behandlingsintegriteten synke (Viken, 2018, s. 182-183). Viken (2018) viser til at god behandlingsintegritet innebærer at de som skal utføre tiltaket vet hva det går ut på, og

at de har interesse, kunnskap og kompetanse innenfor tiltaket som skal utføres (Viken, 2018, s. 182). Dermed vil behandlingsintegriteten bli svekket i miljøarbeidet dersom det ikke er en felles intervensjon som utføres for å hjelpe det enkelte barnet som sliter med traumer i skolen. Dette gjelder naturligvis andre barn også, men i forhold til traumeutsatte barn viser Anstorp og Benum (2014) til at forutsetningene for at en dramatisk hendelse skal roe seg er ro, trygghet, nok tid og passe aktivitet viktig (Anstorp & Benum, 2014, s. 26). Her kommer det frem et annet viktig aspekt ved å ha lik intervensjon, nemlig at de som arbeider bør roe ned og trygge barnet, hvis det her er mange ulike måter og tilnærminger for å roe ned barnet så øker sjansen for at barnet opplever økt uro. For å motvirke det er toleransevinduet en god modell å benytte seg av (Nordanger & Braarud, 2014, s. 532-535). Toleransevinduet er en forklaringsmodell for når barnet er mest mottakelig for læring og vil bli grundigere utdypet senere i oppgaven.

1.4 Problemstilling

Oppgaven setter lys på miljøterapeuter og jeg ønsker å belyse hva miljøterapeuter gjør i skolen med tanke på traumer i deres arbeid med en traumesensitiv tilnærming i skolen. Samt se på om miljøterapeutene har tydelige retningslinjer eller om det er opp til den enkelte miljøterapeut hvordan traumesensitiv tilnærming utføres. Med bakgrunn i disse og flere lignende spørsmål valgte jeg å rette problemstillingen for denne oppgaven inn etter nevnte kriterier. Problemstillingen min lyder som følger: «*Hvordan utfører ulike miljøterapeuter traumesensitive tilnærminger i skolen?*».

1.5 Begrepsavklaring

1.5.1 Traumebegrepet

NOU-en Svikt og svik viser til at traumer er med å forringe livskvaliteten til både barn og voksne (NOU 2017, 12, s. 52). Traume kommer fra gresk og betyr skade (Anstorp & Benum, 2014, s. 23). Kort fortalt viser Anstorp og Benum (2014) til at et traume er hendelser som er uutholdelige og overvelder sentralnervesystemet og aktiveringen på grunn av at hendelsen ikke har blitt stabilisert og man ikke tåler det som skjer. Videre vises det til at traumer er hendelser som ikke har blitt leget og bearbeidet over til minner om noe vanskelig. De viser til at traumer er dramatiske hendelser som skilles ut fra normalhukommelsen og utvikles til

traumer når det ikke har vært tilgjengelig bearbeiding og trøst den gangen hendelsen skjedde (Anstrop & Benum, 2014, s. 24).

Erkjennelsen av at andre mennesker, både nære omsorgspersoner og/eller andre som var viktige i barnets liv, kanskje så og forstod hva som skjedde uten å gripe inn og komme til unnsetning, er motoren i utviklingen av mye sammensatt psykisk lidelse (Anstrop & Benum, 2014, s. 25).

Mye av hovedproblemet med traumer er at den som utsettes for et traume ikke får den nærheten, trøsten eller oppmerksomheten personen trenger for å bearbeide den svært ubehagelige hendelsen. Anstrop og Benum (2014) viser til at nærpersoner og deres erkjennelse er av en så stor viktighet at dersom denne omsorgen ikke blir gitt kan et traume utvikles. Viktigheten av tidlig intervensjon, trøst og nærhet er dermed viktig for å forebygge og begrense traumeutviklingen. Det viser og Perry (2009) ved å forbedre selvregulering samt impulsivitet og angsten før dypere kognitive problemer tas opp (Perry, 2009, s. 252). Barn trenger nærhet og omsorg for en trygg og god tilknytting (Anstrop & Benum, 2014, s. 25) og det er viktig at miljøterapeuter i skolen har øynene åpne og kommer inn på banen så tidlig som mulig (Helsedirektoratet, 2019).

1.5.2 Traumesensitiv tilnærming

Traumesensitiv tilnærming er en sensitiv og anerkjennende måte å tilnærme seg arbeidet med traumeutsatte personer (Walkley & Cox, 2013, s. 124; Perry, 2009). Et synonym som ofte blir brukt er traumebevisst omsorg. Begge disse uttrykkene er med å tydeliggjøre viktigheten av varsomhet og omsorg i arbeidet med å anerkjenne traumeutsatte personer og deres liv og utfordringer (Anstrop & Benum, 2014, s. 24).

1.5.3 Miljøterapeut

Miljøterapeut er yrkesutøvere som har enten sosialfaglig eller helsefaglig kompetanse. Igjenom miljøbehandling strukturerer en arbeidet ved vektlegging av atferdsendringer igjenom helse, mestring og deltakelse (Viken, 2018, s. 14-15). I denne oppgaven kommer miljøterapeuter fra flere yrkesgrupper som vernepleiere, barnevernspedagog og førskolelærer.

1.5.4 Toleransevinduet

Toleransevinduet er en modell hvor man får forståelse for hvilket tidspunkt barn som har opplevd traumer er mottakelige for instruksjoner eller tilsnakk og der de greier å konsentrere seg og jobbe (Corrigan et al, 2010, s. 18). Toleransevinduet viser til det optimale aktiveringsspennet for et individ hvor det ikke blir for høyt eller for lavt (Siegel, 2012, s. 281-286). I den midterste sonen av toleransevinduet er man mest tilgjengelig for læring (Nordanger & Braarud, 2014, s. 531-532). Nordanger og Braarud (2014) viser videre til at dersom man kommer over toleransevinduet blir man hyperaktiv og anspent, er man under toleransevinduet blir man underaktivert, slapp og passiv, men det varierer fra person til person.

2.0 Teori

2.1 Teori, teknikker og modeller

Walkley og Cox (2013) viser til at Perry (2009) med flere utarbeidet en modell kalt *Multiplying Connections*, som er en modell for traumeinformert opplæring for å veilede skoler som ønsker å vektlegge systemer som responderer bedre på traumer (Walkley & Cox, 2013, s. 124; Perry, 2009). Videre vises det til viktige aspekter ved denne tilnærmingen og at de som utøver den er rolige både for barnet og en selv, observante på non-verbale uttrykk som stemmen, følelsesmessige uttrykk og kroppsspråk som sier noe om hvor mye barnet kan håndtere nå. Traumet kommer til uttrykk i mellomhjernen i den sensoriske delen av hjernen i større grad enn i neokortex som er der tenking eller læring skjer. Derfor er det hensiktsmessig å få kontakt med barnet på det følelsesmessige og sensoriske planet før det kognitive (Walkley & Cox, 2013, s. 124; Perry, 2009). Andre viktige aspekter er å være til stede med hele seg når en arbeider traumesensitivt. Forutsigbarhet ved å skape trivsel og ikke trigge traumer som vil si å påminne barnet om hendelser som vekker traumet opp igjen. En må kontrollere egne følelser og ikke la barnet sine følelser eskalere over på ens egne følelser (Walkley & Cox, 2013, s. 124; Perry, 2009).

Perry (2009) viser til at de barna som sliter på grunn av et traume kan ha problemer med selvtillit skam og skyld. De mest effektive intervensjonsprosessene vil være å først adressere og forbedre selvregulering, impulsivitet og angsten før disse kognitive problemene blir fokuset i terapien (Perry, 2009, s. 252). Det er viktig at en traumesensitiv tilnærming er tilgjengelig for barna i skolen. Det er et amerikansk foretak kalt SAMHSA (Substance Abuse and Mental Health Services Administration) fra 2015 som bygger på seks prinsipper for en traumeinformert tilnærming igjennom sikkerhet, pålitelighet og gjennomsiktighet, kollegastøtte, samarbeid og gjensidighet, myndiggjøring, stemme, og valg samt kulturelle, historiske og kjønnsmessige spørsmål (Wiest-Stevenson & Lee, 2016, s. 499). Prinsippene kan brukes av enhver organisasjon og det er viktig at alle nivåer skolen blir informert om håndteringen av traumer (Wiest-Stevenson & Lee, 2016, s. 499).

2.1.1 De tre grunnpilarene i traumearbeid

Traumebevist omsorg har tre grunnpilarene en jobber utfra. Bath (2008) viser til trygghet, relasjon og følelsesregulering der en trenger trygghet både for psyken og det følelsesmessige. Eksempelvis er konsekvent, forutsigbar, tilgjengelig, pålitelig og ærlighet viktig for å kunne skape trygge miljøer for barn (Bath, 2008, s. 18-19). Relasjon er viktig for å ha gode forbindelser mellom det traumatiserte barnet og omsorgspersonene samt at positive forhold er viktig for menneskelig utvikling (Bath, 2008, s. 19). Utfra et nevrouviklingsperspektiv ser det ut til at traumatiserte barn har lært å knytte de negative følelsene opp mot voksne der de blir mistenksomme og prøver å unngå voksne (Bath, 2008, s. 20). Den siste grunnpilaren i traumesensitiv omsorg er ifølge Bath, (2008) følelsesregulering. Man kan lære barn nye måter å håndtere følelsene sine da den delen av hjernen er lettest å endre ifølge van der Kolk (1996) og Allan Schore (2003) viser Bath til (2008, s. 20). Bath viser til at noen barn ikke har lært hvordan de skal roe seg ned på en hensiktsmessig måte, men at det kan læres når barna regulerer seg sammen med voksne (Bath, 2008, s. 20).

2.1.2 Pedagogiske modeller

Nordanger og Braarud viser til at toleransevinduet er en pedagogisk modell for å bedre forståelsen for behandlere og andre yrkesgrupper. Der de får et felles språk for hvordan utviklingstraumatiserte barn sliter og videre hjelpe barna til å holde seg innenfor toleransevinduet sitt ved å unngå å bli hyper- eller hypoaktive (Nordanger & Braarud, 2014, s. 535). Videre viser Nordanger og Braarud (2014) til at det vil være fellesnevner for alle innsatser enten man er miljøterapeut, lærer, omsorgsperson eller psykologspesialist. Man bør være avholdende med konsekvenspedagogiske virkemidler som anmerkninger og lignende der man prøver å unngå å løse ut elevens alarm ved å benytte seg av trygging, affektregulering og relasjonsbygging (Nordanger & Braarud, 2014, s. 535).

3.0 Metode

Metode er hvordan man konkret går frem for å innhente informasjon til oppgaven en skal skrive, samt å benytte denne på en hensiktsmessig måte for å finne ut det som er relevant for valgt problemstilling (Dalland, 2020, s. 53). Kvalitativ metode kan ikke vises ved tall eller måles på den måten, men vektlegger opplevelser og meninger (Dalland, 2020, s. 54).

Metoden er viktig for at andre skal kunne etterprøve det arbeidet som utføres (Dalland, 2020, s. 53). Dette er viktig for å kunne kvalitetssikre forskningen. Metoden stiller ikke kun krav til ærlighet og sannhet, men er og et verktøy for å systematisere tankene våre (Dalland, 2020, s. 53).

3.1 Intervju som metode

I dette prosjektet falt valget på å benytte kvalitativ metode igjennom intervju for å besvare problemstillingen. Semistrukturert intervju vil her bli benyttet for å belyse problemstillingen min på en best mulig måte. Semistrukturert intervju går ut på å ha noen spørsmål en vil få belyst, men at man kan stille åpne og lukkede spørsmål og forflytte seg mellom de ulike spørsmålene underveis i intervjuet (Malterud, 2018, s. 133-134). Dette for å komme dypere inn på miljøterapeutenes tanker og holdninger. Dette er en god metode for å holde en naturlig flyt i samtalen og samtidig la informanten ha friheten til å bestemme rekkefølgen selv, der intervjuer kan stille oppfølgingsspørsmål underveis i samtalen. Intervju handler ifølge Kvale og Brinkmann (2015) om at den som blir intervjuet og den som intervjuer er sammen om å produsere kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 37). Styrken til det kvalitative intervjuet er å få frem nyansene og presisjon i beskrivelser og fortolkninger av hva situasjoner informanten gir informasjon om faktisk betyr (Dalland, 2020, s. 71-72). Oppfølgingsspørsmål måtte på forhånd godkjennes av veileder og ble brukt for å belyse min problemstilling. Det var satt opp en felles tidsramme for intervjuene 30-60 minutter.

3.2 Utvalg og rekruttering

Utvalget av informanter til intervjuene ble utført ved strategisk utvalg, som vil si at informantene er systematisk valgt ut på bakgrunn av å være de mest relevante utfra det teoretiske og analytiske formålet til oppgaven (Grønmo, 2016, s. 103). Inkluderingskriteriene var at miljøterapeutene skulle jobbe i barneskolen eller ungdomsskolen med traumesensitiv

tilnærming og være ansatt i en miljøarbeiderstilling og helst ha høyere utdanning. Ekskluderingskriteriene var de som ikke arbeidet som miljøterapeuter, ikke arbeidet på skole eller med traumer. Traumesensitivt arbeid med eldre, unge voksne og småbarn ble òg ekskludert. Miljøterapeuter ble kontaktet igjennom innlegg på grupper på Facebook som «Vernepleier» og «Miljøterapeuter i Skolen». Prosjektleder og studenter kontaktet ulike skoler med miljøterapeuter og sendte ut forespørslers på en felles e-postkonto.

3.2.1 Informert samtykke

Informert samtykke innebærer at deltakerne i forskningen får informasjon om hovedtrekkene i designet samt både risikoer og fordeler ved å delta, men i hovedtrekk hva som er undersøkelsens overordnede formål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Før intervjuene ble utført ble det sendt ut et informert samtykkeskjema (se vedlegg 1). Intervjuene ble foretatt på Zoom. Under intervjuene var det en intervjuer som utførte intervjuet ved å benytte seg av intervjuguiden (se vedlegg 2) og de fleste gangene en observatør som ikke selv deltok, men som observerte og noterte litt underveis. Informanten ble informert og samtykket til dette og observatøren presenterte seg før intervjuet startet. Det ble informert om at vi benyttet diktafon under intervjuene samt at intervjuene ble transkribert og anonymisert og lydfiler slettet etter endt transkribering.

3.2.2 Informantene

I denne studien ble det utført kvalitative intervjuer med fire miljøterapeuter i skolen fra hele landet som gir utgangspunktet for resultatene. Miljøterapeutene bestod av informant 1 som er vernepleier og har videreutdanning i barne- og ungdomspsykiatri og tverrfaglig klinisk miljøterapeut som vil si å gi elevene innsikt i miljøarbeidet. Informant 2 er vernepleier og har jobbet mange år som miljøterapeut. Informant 3 er barnevernspedagog og har videreutdanning i folkehelsearbeid og aktiv omsorg. Informant 4 er barnehagelærer og har videreutdanning i spesialpedagogikk.

3.3 Forforståelse

Forforståelse er med å prege og forme min mening og hvordan jeg dømmer en person eller handling på forhånd og tar med denne holdningen inn i en undersøkelse (Dalland, 2020, s.

60). Ved kvalitativ metode som intervju hender det at intervjuer preger intervjuet i en bestemt retninger eller å søke bekreftelse på egne fordommer, mer enn å objektivt søke den kunnskapen som er mulig å innhente i et kvalitativt intervju. Forforståelsen min på dette området preger hva jeg forventer informanten vil fremlegge, noe jeg må være oppmerksom på. Det er en viss fare for at behandlingsintegriteten synker der det er flere miljøterapeuter som arbeider sammen (Viken, 2018, s. 182-183). Min forforståelse tilsier at det særlig gjelder for en elev som er traumeutsatt eller dersom eleven bytter skole. Det er viktig at jeg er observant på forforståelsen min under intervjuene og ikke styrer intervjuet etter det, men at jeg stiller meg åpen og nysgjerrig.

Thagaard viser til at der forskeren er utenforstående blir forforståelsen preget og utviklet i løpet av prosjektet (Thagaard, 2016, s. 194). Det må jeg og være oppmerksom på ved traumbegrepet der informantens meninger og forskning blir vektlagt i større grad da jeg har lite forkunnskap på dette området. Forståelse som preger dette området er allikevel at jeg forventer at de vil ha en så nær og trygg relasjon til den aktuelle personen de skal jobbe med, samt se hvilke aspekter de vektlegger i denne prosessen. Det styrer dermed fokuset mitt under oppgaven som er en mulig feilkilde. Forforståelsen min kan òg prege hvordan jeg tolker og analyserer svarene fra informantene, ved at jeg vektlegger de svarene som samsvarer med det jeg mener fra før. Dermed må jeg være særlig oppmerksom og selvkritisk på den delen av oppgaven.

3.4 Transkribering

Transkribering av intervjuer fra muntlig til skriftlig form medfører at samtalen i intervjuet blir strukturert og istandgjort på en bedre måte for analyse. En må velge en måte å transkribere på enten ordrett tale eller skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206-207). Under transkriberingen av intervjuene ble det valgt å transkribere til skriftspråk. Dette ble gjort for å minske tolkningen av teksten enn om det skulle benyttes ordrett tale for videre analyse av dataene i intervjuene. En mulig feilkilde med det er at en mister en del av tenkepauser, ord som blir gjentatt mange ganger før informanten eller intervjueren kommer til sitt poeng. En styrke med å transkribere over til en skriftlig språkstil er at det er lettere å kunne lese igjennom med god flyt og få hentet ut viktige aspekter i intervjuene. Under transkribering mister man noe kroppsspråk, mimikk og de ulike nyansene i stemmen (Dalland, 2020, s. 95).

3.5 Temasentrert analyse

Kodingen og analysen ble utført etter Braun og Clarke sine seks trinn for tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006, s. 87-93). Tematisk analyse er en pragmatisk og fleksibel metode der en viktig forutsetning for analysen er refleksivitet (Malterud, 2018, s. 95). Refleksivitet er en sammenheng i årsak-virkning mellom forsker og forskningsarbeid der faktorene påvirker hverandre, og en må være oppmerksom på det i analysen. Kodingen og analysearbeidet ble gjort manuelt ved å hente ut viktigheten av et utsagn og kode den utfra budskapet for å belyse problemstillingen. Deduktiv tilnærming ble brukt under kodingen av datamaterialet ved at en ser dypere på konkrete temaer som var forhåndsbestemte, og henter ut relevante funn for å belyse et tema ytterligere (Braun & Clarke, 2006, s. 83-84). Dette ble gjort for å belyse problemstillingen og viktige aspekter i relasjoner kom tydeligere frem på denne måten.

I det første steget ble selve intervjuene utført og transkribert, informanter og skolene anonymisert før videre gjennomlesning og korrekturlesing. Det andre steget ble utført første gang ved å benytte transkripsjonen til å lage koder ved hjelp av intervjuguiden og transkripsjonene for å skille mellom de ulike informantene og de ulike svarene som fremkom. Dypere og grundigere koding ble utført flere ganger. Tredje trinnet var å gjennomgå alle intervjuene og bemerke de utsagnene som var relevante og interessante samt teknikker, forståelsesmodeller og lete etter temaer utsagnene passet inn i etter fremgangsmåten til Braun og Clarke (Braun & Clarke, 2006, s. 89-90). Fjerde trinnet ble utført ved å evaluere temaene ved å organisere de i et oversiktskart over de ulike temaene der kodene passer inn (Braun & Clarke, 2006, s. 91). På det femte trinnet ble temaer navngitt utfra felles meningsinnhold og subtemaer satt opp som underkategorier av temaene (Braun & Clarke, 2006, s. 92). Det er viktig å beskrive en tydelig analyse for hvert tema som passer inn i den overordnede historien som fremlegges (Braun & Clarke, 2006, s. 92). Temaene som ble valgt var tilnærming og felles forståelsesmodell. Disse ble valgt utfra kodene og tidligere forskning som viste til at tilnærming er en viktig faktor for traumeutsatte barn der temaene skal forsøke å belyse det tydeligere i oppgaven. Felles forståelsesmodell ble valgt fordi det er et tema som er viktig for å bedre fremtidig arbeid i en traumesensitiv tilnærming og felles modeller styrker behandlingsintegriteten når flere ulike miljøterapeuter

utfører arbeidet fremlegger Viken (Viken, 2018, s. 182-183). Kodene ble fordelt utfra hvilket tema og subtema de passet inn under.

Det sjettede trinnet er som nevnt å skrive selve rapporten, her er det viktig å tydeliggjøre igjennom analysen og temaene ved å vise til likheter eller ulikheter samt på tvers av funnene og at de må vise til dypere funn enn kun dataene i seg selv (Braun & Clarke, 2006, s. 93).

Eksempel på koding. Figur 1.

Tekstsitat	Kode	Subtema	Tema
«Å være trygge voksne rundt de, skape relasjoner, være i forkant»	Trygghet	Trygghet	Tilnærming

3.6 Etiske retningslinjer

Det er viktig å følge etiske retningslinjer under intervjuer, behandlingen av og oppbevaringen av dataen som innhentes. Prosjektet og intervjuguiden er godkjent av Norsk senter for Forskningsdata (NSD), (se vedlegg 3). Generelle forskningsetiske retningslinjer viser til at det skal være gode konsekvenser for dem som deltar i forskningen igjennom respekt, rettferdighet og integritet er viktig for at både forskeren og informanten skal kunne fremlegge ny kunnskap og være ærlige mot hverandre (Forskningsetikk, 2019). Videre går det og frem viktigheten av frivillig informert samtykke, taushetsplikt og andre anerkjente normer som anonymitet for å sikre personenes integritet (Forskningsetikk, 2019). Samtykke ble innhentet og det ble informert om muligheten til tilbaketreking av samtykke. Taushetsplikten ble ivaretatt ved at ingen navn ble nedskrevet, diktafoner med opptak ble innelåst atskilt fra samtykkeskjema og slettet etter transkribering. Loven om personvern ble her fulgt (Personopplysningsloven, 2018, § 1 og 2).

3.7 Kvalitetsvurdering av oppgaven

3.7.1 Relabilitet

I en kvalitativ studie blir relabiliteten vurdert utfra en systematisk og kritisk drøfting av datamaterialet (Grønmo, 2016, s. 241). I denne undersøkelsen ble data systematisk innhentet fra informantene og under transkribering og ved benyttelse i diskusjonsdelen ble datamaterialet kritisk drøftet opp mot relevant teori.

Som nevnt var det flere intervjuere i prosjektet der man kunne diskutere og ha en tett dialog sammen underveis i prosjektarbeidet. I denne oppgaven er det kun en forsker og forfatter. Innhenting av informanter ble gjort til en felles e-post. Under de fleste intervjuene var med en annen student som observatør for å sikre kvaliteten på intervjuene. Med disse begrunnelsene mener jeg det er godt grunnlag for å si at det er styrket reliabilitet i denne oppgaven. Detaljerte beskrivelser av hvordan studien har gått frem igjennom utvalg, rekruttering, utføring av intervjuene og analysen av undersøkelsen er gjort gjennomslutlig slik at andre kan vurdere prosessen trinn for trinn (Thagaard, 2016, s. 202). Denne oppgaven er den første forskeren har utført som kan være svekkende for reliabiliteten.

3.7.2 Validitet

Validitet refererer til om kunnskapen som innhentes er gyldig og under hvilke omstendigheter den er gyldig, samt for å belyse problemstillingen med logisk kunnskap (Malterud, 2018, s. 192). Grønmo fremlegger at åpenbar validitet viser til at de dataene som er samlet inn åpenbart er treffende og gode i forhold til studiets intensjoner, og har dermed høy validitet (Grønmo, 2016, s. 252). Informasjonsstyrken er sterk når få deltakere kan gi mye og variert informasjon om problemstillingen og det er viktigere enn et høyt antall informanter, fire til syv deltakere kan gi et rikt materiale (Malterud, 2018, s. 63-64). De fire informantene i denne studien hadde mye og variert informasjon om problemstillingen og det ble vurdert som nok til å sikre god informasjonsstyrke. Dette mener jeg fordi, informantene nevner flere ulike aspekter og ulike strategier, noen skoler med få og andre med mange miljøterapeuter, noen med felles tiltak og andre uten. Man bør kritisk gjennomgå egne tolkninger og det har betydning for styrken på validiteten (Thagaard, 2016, s. 194). Funnene i denne oppgaven må vurderes kritisk siden det kun er fire informanter og da er utfordrende å generalisere til allmenne prinsipper for miljøterapeuter, men de kan gi ny innsikt på forskningsfeltet. Validiteten ansees å være høy mener Grønmo når det er stort samsvar i ulike data om et felles fenomen (Grønmo, 2016, s. 258). Utfra intervjuene var det høyt samsvar i dataene, og flere felles teknikker som utmerket seg som ble innhentet fra de ulike informantene for å belyse problemstillingen i oppgaven. Gjennomslutlighet er at forskeren tydeliggjør hvordan analysen gir grunnlag for konklusjoner som er grunnlaget til fortolkningen (Thagaard, 2016, s. 205). Validiteten på metoddelen av studien er ikke av høyeste kvaliteten siden dette er første gang forskeren utfører intervjuer og følger metoden

til Braun og Clarke. Analysen og konklusjoner kan være tatt på feil grunnlag som medfører at validiteten på studien svekkes. Resultatene på undersøkelsen i studien har vært gyldig og bidratt til å belyse problemstillingen i oppgaven slik jeg ser det.

3.8 Feilkilder

Feilkilder er kort fortalt faktorer som er med å prege undersøkelsen feil i forhold til intensjonen eller der en mister viktige aspekter videre i utredningen av oppgaven. Som nevnt er mimikk og kroppsspråk under intervjuene er en feilkilde der en ikke får med alle nyansene fra informanten og de forsvinner i transkriberingen og analysedelen. Faren for konstruerte svar kan ha oppstått siden intervjuguiden ble sendt ut noen dager på forhånd. Videre spiller forforståelsen til intervjuer og informant inn på intervjuet angående tolkning av spørsmål og svar og er en mulig feilkilde. Forskeren skal stille seg nøytral i kunnskapsutviklingen (Malterud, 2018, s. 41). Det er et krevende, men viktig moment av forskningsprosessen. Intervjuene ble utført på digitale forum der en mister litt av kroppsspråket og andre distraksjoner kan komme opp på datamaskinen under selve intervjuet.

4.0 Resultat

Resultatene fra intervjuene blir presentert i dette kapittelet, de vil bli lagt frem med direkte sitat eller oppsummerte setninger hvor essensen av informantenes poeng blir belyst.

Overskriftene er de inndelte temaene og underoverskriftene er de inndelte subteamene.

Avsnittene fremlegger informasjonen som belyses i intervjuene.

4.1 Hvordan den enkelte miljøterapeut tilnærmer seg en traumesensitiv elev

4.1.1 Relasjonens betydning

Informant 4 fortalte at det viktigste elementet i møtet med barnet er å bruke seg selv.

Informanten fortalte videre at ulike metoder og teknikker ikke vil være nyttig om ikke relasjonen er på plass.

Min rolle er å ivareta tryggheten, relasjonsarbeid og være noen som forstår deres type atferd eller manglende atferd. Det å være den trygge som kan veilede elever, lærere og foreldre, og å forstå hva man skal gjøre og bruke samtaleteknikk. Jeg er glad jeg ikke har en metode, jeg bruker meg selv i møtet med den enkelte eleven og det tror jeg er kjempeviktig. Jeg tror barna merker at en ikke har en metode en følger slavisk. Uttrykte informant 1.

Relasjon handler om å bli kjent og bruke tid med elevene. Det har så mye å si at de blir trygge på oss for å få en relasjon og at de forstår at vi bryr oss om de og har lyst til å hjelpe de. Du kan gjøre alt det «rette», men uten god relasjon hjelper det ikke hva du sier. Fremla informant 3.

4.1.2 Trygghet

Ifølge informant 3 viste det seg at de snakker mye med andre miljøterapeuter om traumebevist omsorg eller tilnærming.

De tre viktigste tingene er trygghet, relasjon og følelsesregulering. Trygghet handler om at de skal være fysisk trygge på skolen, og ikke oppleve fysisk skade heller ikke ha objektive utryggheter, men ha en subjektiv trygghet i skolehverdagen, det er veldig forskjellig fra elev til elev.

Å være trygge voksne rundt de å skape relasjoner, være i forkant, vi vet at dette er et barn som strever litt som har en ryggsekk full av følelser. Trygghet er den største jobben du gjør tenker jeg, det er å skape den tryggheten. Uttrykker informant 2.

Informant 4 fremla viktigheten av å være trygge voksne som holder det de sier og holder avtaler.

4.1.3 Å se hele mennesket

Informant 4 møter til stadighet elever som tidligere har blitt utsatt for traumer, både vold og omsorgssvikt som preger elevene negativt. Tidligere jobbet man mer utfra en diagnose, mens i dag tenker de mer helhetlig hvor hele eleven er i fokus og at det finnes ulike årsaker til at eleven oppfører slik den gjør. Alt begynner ikke med en diagnose, man må se hele mennesket med alle elevens sider og hvilken bakgrunn den har for å forstå eleven.

Følelsesregulering er krevende for mange traumeutsatte. De går med alarmberedskap over tid og har fått lite hjelp med å regulere sine følelser som barn som har ført til at det er krevende å skille mellom reel fare og ubegrunnet frykt. Det er viktig hvordan man møter de med bagasjen de har for å legge til rette for at de skal få det best mulig på skolen. Sa informant 3.

Man må se bakom atferden til det traumeutsatte barnet da flere har en annerledes atferd enn andre barn. Vi som er miljøterapeuter, må tilnærme oss barnet ved å lage en trygg plass de kan være seg selv. Man arbeider rundt traumene ved å være i forkant og legge til rette for alternativ undervisning utenfor klasserommet. Det gjøres ved å lage en trygg plass der barnene kan å være. Pekefingeren er en dårlig strategi å bruke for et traumebasert barn og man må jobbe sakte for å se fremgangen over flere år svarte informant 2.

4.2 Felles teknikker og forståelsesmodeller som blir brukt av miljøterapeutene

Når det gjaldt spørsmål om felles teknikker og forståelsesmodeller svarte informant 1:

Nei, vi har egentlig ikke det, jeg jobber på to barneskoler, ene skolen er PALS skole den andre bruker ikke det. PALS er en felles plattform, men ikke direkte innenfor traumesensitive tiltak. Vi har felles opplæring i barnerisiko i kommunen hvor vi har fått endel verktøyer og redskaper for å forstå. Ellers gjør jeg mye som jeg vil, det er en ganske fri stilling.

Vi har ikke noen retningslinjer på felles teknikker, men jobber med noen dokumenter som blir interkommunale med ei nabobygd, det er tiltaksplaner for spiseforstyrrelser, depresjon og ulike livsvansker. Vi har et team som vi kaller et IBOS team hvor jeg, helsesøster, en fra administrasjonen og en lærer fra hvert trinn jobber med ulike skolemiljø saker, både forebyggende og på tiltaksnivå og diskuterer enkeltelever. Uttrykket informant 4.

På vår skole er det ikke noen felles teknikker, siden det er ingen barn er like svarte informant 2.

4.2.1 Toleransevinduet.

Informant 3 fremla modellen toleransevinduet:

Vi har fått en del undervisning om toleransevinduet som er en modell som har vært felles for oss på vår skole og noe alle skal ha i bakhodet på skolen. Traumeutsatte har ofte fått lite hjelp med å regulere følelsene sine som medfører et smalt toleransevindu. Da hjelper vi dem inn i det vinduet der læringen skjer. Dette gjelder for alle elever uavhengig av traumet, de lærer når de er trygge, regulerte og påkoblet. Kommer eleven utenfor toleransevinduet tar følelsene overhånd og eleven blir urolig og kan utagere. Kommer man under toleransevinduet så blir en underaktivert, da blir man mer avflata, mens noen blir apatiske, mister lysten til å gjøre ting eller mister fokus og er umotivert og sanseintrykkene blir da mer svekket.

Ifølge informant 4 er det viktig å gi tilbakemelding på atferden og ikke på selve barnet. Dette for å få frem at det er lov å være sint, men det er ikke lov å slå.

Vi på en barneskole jobber ikke for å behandle et traume, men å tilrettelegge for læring i skolehverdagen, forstå barnet og finne verktøy for at barna skal fungere i hverdagen. Jobbe med mestring, for de fleste har ikke en god mestringsfølelse. Skape vennskap, finne metoder som de kan jobbe med, finne arenaer hvor de kan pause seg på og vise hvem de er. Svarte informant 2.

4.2.2 Forutsigbarhet

Informant 4 fremla at elever med traumer er ofte sårbare for forandringer og de håndterer uforutsette ting dårligere enn andre. Det er viktig å ha tiltak rundt uforutsette traumer for å forsøke å skape forutsigbarhet i slike situasjoner.

Å gjøre det forutsigbart for dem på skolen er viktig, der både lærerne og miljøterapeutene legger til rette for det. Eksempelvis med timeplaner eller tilpassede timeplaner så er det viktig at disse elevene vet hvordan dagen skal være og hvis det blir forandringer i timeplanen at de da får god og tydelig informasjon så det ikke blir en overraskelse for dem som gjør det vanskelig å håndtere det. Noen trenger kanskje tilpasset timeplan der det blir for lenge med en hel dag i klasserommet og en tilpasser utfra hva som fungerer for den enkelte eleven. Uttrykket informant 3.

4.2.3 Triggere

Viktigheten av å være bevist på triggere i det traumesensitive arbeidet viser informant 3 til ved å fortelle at triggere kan utløse vonde erfaringer og smerter. Ved en grundigere kartlegging kan man forhindre at traumene elever har blir trigget og smerter som er tilknyttet traumene. Triggere kan være alt som blir sagt, gjort, lukter eller ting elevene ser. Med forsøk på å beskytte de fra triggere og hjelpe dem som trenger å møte dem. Elevene blir ofte fulgt opp av BUP ved samtaler og ulike verktøy og teknikker elevene kan bruke i hverdagen.

5.0 Diskusjon

I lys av problemstillingen: «Hvordan utfører ulike miljøterapeuter traumesensitive tilnærminger i skolen?» kom det frem flere spennende og interessante svar under intervjuene ved å følge intervjuguiden i hovedtrekk (se vedlegg 2).

Flere viktige aspekter av hvordan miljøterapeuter utfører traumesensitive teknikker har kommet frem i resultatdelen, som vil bli diskutert opp mot hverandre og i lys av teori i diskusjonsdelen. I intervjuene kommer det frem at noen vektlegger den personlige kompetansen i større grad i sitt miljøarbeid hvor andre fokuserer på teorier og modeller. Både felles og ulike intervensjoner og teknikker kommer frem i det traumesensitive arbeidet hos informantene. Dette er aspekter som vil bli ytterligere diskutert og analysert i diskusjonsdelen av denne oppgaven.

5.1 Forskjellige teknikker og tiltak for traumesensitive tilnærminger i skolen

Ut fra informasjonen som fremkommer i intervjuene med miljøterapeutene som jobber traumesensitivt i skolen har det vist seg at det er flere ulike metoder, teknikker og forståelsesmodeller som blir brukt. Som informant 3 fremla «Vi har fått en del input på for eksempel toleransevinduet, der har vi fått en del undervisning som har vært felles for alle på skolen. At det er noe alle, skal ha i bakhodet». Tre av fire informanter uttrykket at de egentlig ikke hadde noen felles intervensjon eller teknikker som blir benyttet, men samtlige påpeker at trygghet, relasjon og følelsesregulering er viktig i det traumesensitive arbeidet. Når en jobber med traumebevist omsorg jobber en ut fra tre grunnpilarer trygghet, relasjon og følelsesregulering (Bath, 2008, s. 18-20). Man trenger trygghet både for psyken og det følelsesmessige som for eksempel konsistens, forutsigbarhet, tilgjengelighet, pålitelighet og ærlighet er viktig for å skape trygge miljø for barn (Bath, 2008, s. 18-20). Dette har vist seg å være en effektiv teknikk og en anerkjent måte å jobbe i forhold til barn som sliter med traumer i skolen og ellers. Flere av informantene nevner disse underpunktene som viktige for miljøarbeidet sitt.

«Vi kan gjerne snakke om metoder og teknikker og slikt, men hvis ikke relasjonen er på plass. Du bruker jo hele deg selv i møte med disse elevene» uttrykker informant 4. Her fremmer vedkommende at relasjonen er en grunnleggende faktor som må til for at selve tiltakene

eller teknikkene som skal benyttes skal ha effekt ved å vektlegge i det sensitive miljøarbeidet med traumeutsatte barn i skolen. Det er vesentlig å ha en god relasjon for å kunne skape trygghet (Bath, 2008, s. 19). Dette bekrefter informant 1 ved at vedkommende er glad for å ikke ha en konkret metode å jobbe etter fordi informanten tror at barna merker det. De har PALS (positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling i skolen) som er en overordnet tiltaksmodell. Den er implementert i skolen som kan virke positivt og fremmende inn på den traumesensitive tilnærmingen.

Det å jobbe med mestring er definitivt en viktig måte for å få frem troen på seg selv som mange av disse traumeutsatte barnene sliter med svarer flere av informantene. Traumer er som nevnt dramatiske hendelser som skilles ut fra normalhukommelsen og har blitt utviklet til traumer grunnet manglende tilgjengelig bearbeiding og trøst når hendelsen skjedde (Anstrop & Benum, 2014, s. 24). Ved å skape vennskap styrkes relasjonsbyggingen for barnet, der miljøterapeuter kan fremme barnet som sliter og øke deltakelse og dermed mestringen sammen med andre barn. Relasjonen til terapeuten styrkes, ved at det bygges opp en sterkere tillit ved at de erkjenner at miljøterapeuten er der for deres beste som en av informantene og nevner som det viktig punkt. Tidlig intervensjon, nærhet og trøst er viktig for å forebygge og begrense traumeutviklingen. Perry (2009) mener å forbedre selvregulering, impulsivitet og angst er viktig før dypere kognitive problemer blir tatt opp (Perry, 2009, s. 252). Her kan både mestring, en trygg tilnærming og bearbeiding av traumene potensielt være en positiv prosess for barnet ved veiledning fra miljøterapeuter i skolen.

Informant 4 formidlet at de har et IBOS team som er et tverrfaglig samarbeid der en lærer fra hvert trinn deltar. Det arbeides med ulike skolemiljøsaker der enkelte elever blir diskutert både forebyggende og direkte tiltaksarbeid. IBOS står for Inkluderende Barnehage Og Skolemiljø. Dette er en teknikk som benyttes der det og er et tverrfaglig fokus og sjansen for å få frem flere ulike syn som vil belyse et barns sak styrkes. Etter oppgavens problemstilling belyser dette utsagnet en konkret teknikk i forhold til traumesensitivt arbeid, der enkeltelever drøftes og konkrete tiltak kan iverksettes og hjelpe, dersom dette fungerer muntlig vil det være en god teknikk å benytte seg av for flere skoler. Multiplying Connections er et initiativ utviklet fra forskningen til Perry (2009) der skoler veiledes til å bli å bli

traumeinformerte (Walkley & Cox, 2013, s. 124; Perry, 2009). I forhold til IBOS tiltaket kan dette muligens være nyttig.

Det kommer frem flere forskjellige teknikker og tiltak fra de ulike informantene blant annet toleransevinduet, de tre grunnpilarene av traumebevisst omsorg, PALS, arbeid med mestring, relasjonsbygging mellom barn og IBOS. Selv om det er ulike teknikker bygger de på grunnleggende trygghets- og relasjonsbygging som er en vesentlig fellesnevner for samtlige informanter som videre viser til at det er de viktigste elementene for miljøterapeuter for å mestre miljøarbeidet og møte det traumeutsatte barnet på en helhetlig måte. I arbeidet med å anerkjenne traumeutsatte personer er varsomhet og omsorg for deres liv og utfordringer er viktig (Anstrop & Benum, 2014, s. 24). Sett i lys av nevroutviklingsperspektiv kan det virke som om traumatiserte barn har lært å knytte negative følelser opp mot voksne personer og på den måten unngår dem og er mistenksomme til voksne (Bath, 2008, s. 20). Utfordringen her er dermed å bygge gode relasjoner mellom barnet og miljøterapeuten at barnet opplever tillit og vil ta imot hjelp og støtte fra disse ulike tiltakene som benyttes i dette varsomme og viktige arbeidet. Videre forskning på dette fagfeltet anser jeg allikevel som viktig for å kunne gi traumesensitive barn en bedre skolehverdag. Miljøterapeuter kan dermed få en dypere forståelse for de traumesensitive barna. Grundigere forskning kan bidra til felles prosedyrer eller teknikker som har effekt og som videre kan styrke behandlingsintegriteten på dette fagfeltet ytterligere.

5.2 Like teknikker for traumesensitive tilnærminger i skolen

Både informant 4 og 1 uttrykker at de er glade for å ikke ha en felles metode de må jobbe etter. Friheten miljøterapeutene har til å kunne møte de traumatiserte barna slik de selv mener er best i den enkelte situasjonen er viktig. Det er allikevel interessant at det kommer frem igjennom intervjuene at selv om de fleste informantene i denne studien verdsetter handlingsfrihet i arbeidet som miljøterapeut er det allikevel noen grunnleggende elementer som går igjen hos samtlige. God relasjon til det traumatiserte barnet, trygghet samt at flere informanter nevner direkte eller indirekte følelsesregulering. Selv om informantene ikke har direkte metoder for å følge de tre grunnpilarene i traumesensitiv omsorg (Bath, 2008, s. 18-20) så kommer det indirekte frem flere plasser i intervjuene.

Foretaket SAMHSA som bygger på seks prinsipper tidligere nevnt i teoridelen som brukes i en traumesensitiv tilnærming der prinsippene kan brukes av enhver organisasjon og det er viktig at alle nivåer skolen blir informert om håndteringen av traumer (Wiest-Stevenson & Lee, 2016, s. 499). Sett i lys av elementene som Bath samt Wiest-Stevenson og Lee viser til har miljøterapeutene endel kunnskap om arbeidet sitt innenfor kollegastøtte og empowerment, men de kan trenge et enda tydeligere teorigrunnlag og spesielt i alle nivåer i skolen er det mye mer som kan implementeres slik jeg ser det. Flere av informantene har nevnt at de ikke har noen modeller og lite oppfølging fra ledelsen og det går imot elementene Wiest-Stevenson og Lee viser til at er viktige. Selv om få av informantene nevner Bath sine tre grunnpilarer er det tydelig at det er en felles arbeidsteknikk som går igjen selv om det ikke settes ord på slik det blir oppfattet her.

5.2.1 Toleransevinduet

Informant 3 fremlegger videre det som går hånd i hånd med forskningen når vedkommende uttrykker «Toleransevinduet er optimalt når eleven kan trives og er innenfor vinduet sitt der eleven lærer.» Toleransevinduet viser til spennet der aktiveringen er ideell for et individ, ikke for høyt og ikke for lavt i forhold til vinduet sitt (Siegel, 2012, s. 281-286). Det er ideelt å ligge midt i dette toleransevinduet (Nordanger & Braarud, 2014, s.531-532). Toleransevinduet er en annen viktig fellesnevner for miljøterapeuter. Toleransevinduet er viktig selv om få av informantene nevner denne teknikken eller forståelsesmodellen direkte med navn kommer det frem igjennom intervjuene at de forsøker å møte barnet der det er mottakelig. Det kommer og frem igjennom prinsippene Siegel (2012) og Nordanger og Braarud (2014) viser til i toleransevinduet at traumatiserte barn trenger hjelp for å holde seg innenfor et konsentrasjonsområde der de greier å følge med å lære. Flere informanter nevner og at de roer ned barnet eller prøver å motivere det for aktivitet eller undervisning, selv om de ikke erkjenner at de jobber etter noen felles metoder eller teknikker. Sett i lys av ulike teknikker er toleransevinduet er en pedagogisk modell som bedrer forståelsen for behandlere ved et felles språk for utviklingstraumatiserte barn som sliter samt å hjelpe barna innenfor toleransevinduet sitt ved å unngå å bli hyper- eller hypoaktive (Nordanger & Braarud, 2014, s. 535). Sett i lys av toleransevinduet som en pedagogisk forståelsesmodell både for miljøterapeuter og barna som skal motta denne viktige hjelpen for å oppleve økt læring og mestring.

Det fremkommer som interessant at både informant 1, 2 og 4 uttrykker at de ikke har noen felles modeller får å arbeide på en traumesensitiv måte når det ved gjennomgangen av datamaterialene tydelig kommer frem at det er flere fellesnevner i arbeidsmåter og teknikker i tilnærmingen til barn som trenger en traumesensitiv tilnærming når en sammenligner dataene. En mulig årsak til dette er at flere av informantene jobbet alene som miljøterapeut på sin skole og det dermed vil bli et naturlig svar at det ikke er noen felles teknikker eller intervensjoner siden de andre ansatte på skolen er lærere med andre arbeidsoppgaver. Der det var flere miljøterapeuter på en skole hadde de ofte noen faste elever og klasser de fulgte opp og ved klassebytter til høyere trinn foregikk det gode overlapper mer enn felles teknikker for hvordan miljøarbeidet blir utført viste informant 2 og 3 til.

5.3 Tiltak med tilsynelatende størst behandlingsintegritet

Sett i lys av traumebevist omsorg ved de tre grunnpilarene (Bath, 2008, s.18-20) kommer det tydelig frem at trygghet og relasjon er viktige måter å arbeide etter. Følelsesregulering der de traumeutsatte barna lærer å beherske og uttrykke sterke følelser på en hensiktsmessig måte i skolen for lærere og medelever er viktig. Videre fremgår toleransevinduet som en viktig forståelsesmodell å arbeide etter. Personlige egenskaper og friheten miljøterapeutene har til å møte den enkelte på et personlig plan uten å følge en modell eller teknikk fremstår som et gjennomgående viktig element i det traumesensitive arbeidet. Slik jeg ser det er det viktig med grunnleggende trygge rammer som man kan få av både de tre grunnpilarene i traumebevist omsorg og toleransevinduet, men at kreative fremgangsmåter og personlig preg er viktige elementer som bør ivaretas. For å ivareta behandlingsintegriteten (Viken, 2018, s. 182) er et viktig tiltak i det traumesensitive arbeidet felles metoder og registreringer. Dette er viktig for å sikte høy behandlingsintegritet blant miljøarbeidere og andre som jobber sammen for det traumesensitive barnet i skolen.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har problemstillingen blitt belyst av kvalitative intervjuer med miljøterapeuter som jobber traumesensitivt i skolen. Viktige elementer som har kommet frem er at grunnleggende forståelsesmodeller og teknikker kan ligge til grunne.

Toleransevinduet og de tre grunnpilarene i traumesensitiv tilnærming ble vektlagt, men de bør ikke overstyre det traumesensitive arbeidet miljøarbeidere gjør i skolen der friheten er et viktig element i det traumesensitive arbeidet. Dette blir grunnlagt i at personlige tilnærminger åpner flere muligheter enn å kun følge en teknikk slavisk. Problemstillingen min har blitt godt belyst både av informantene og forskning. Flere av miljøterapeutene har vist til at personlige erfaringer, kompetanse og handlingsrom i traumesensitivt arbeid er av stor viktighet til tross for gode modeller. Resultatene viser til at det er et økende behov for mer forskning innen traumesensitive tilnærminger. Det har vært spennende å arbeide med traumesensitiv tilnærming og jeg stiller meg enig med Yohannan og Carlson som jeg innledningsvis i denne oppgaven viste til at det trengs enda mer forskning på traumesensitivt arbeid og teknikker med barn og unge (Yohannan & Carlson, 2019, s. 447).

7.0 Litteraturliste

- Anstorp, T. & Benum, K. (2014). *Traumebehandling: komplekse traumelidelser og dissosiasjon*. Universitetsforlaget.
- Bath, H. (2008). The Three Pillars of Trauma-Informed Care. *Reclaiming Children and Youth*, 17(3), 17-21.
<https://elevhalsan.uppsala.se/globalassets/elevhalsan/dokument/psykologhandlingar/trauma-informed-care.pdf>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Corrigan, F. M., Fisher, J. J & Nutt, D. J. (2010). Autonom dysregulering og Window of Tolerance-modellen for effekten av komplekse emosjonelle traumer. *Journal of Psychopharmacology*, 25(1), 17-25.
<https://doi.org/10.1177%2F0269881109354930>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal Akademiske.
- Forskningsetikk. (2019, 10. Februar). *Generelle forskningsetiske retningslinjer*. De nasjonale forskningsetiske komiteene.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/generelle/>
- Forskriften om nasjonal retningslinje for vernepleierutdanningen. (2019). *Forskriften om nasjonal retningslinje for vernepleierutdanningen* (FOR-2019-03-15-411). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-03-15-411>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Helsedirektoratet. (2019). Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge.

<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/tidlig-oppdagelse-av-utsatte-barn-og-unge>

Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal akademisk.

Malterud, K. (2018). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg.). Universitetsforlaget.

NOU 2017:12. (2017). *Svikt og Svik. Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. Informasjonsforvaltning.

Nordanger, D. Ø. & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51(7), 2014, 530-536.

https://www.researchgate.net/profile/Hanne-Braarud/publication/264166169_Regulering_som_nokkelbegrep_og_toleransevinduet_som_modell_i_ny_traumepsykologi/links/54b3bad80cf2318f0f9563c5/Regulering-som-nokkelbegrep-og-toleransevinduet-som-modell-i-ny-traumepsykologi.pdf

Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=oppl%C3%A6ringsloven#KAPITTEL_11

Perry, B. D. (2009). Examining Child Maltreatment Through a Neurodevelopmental Lens: Clinical Applications of the Neurosequential Model of Therapeutics. *Journal of Loss and Trauma*, 14(4), 240-255.

<https://doi.org/10.1080/15325020903004350>

Personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger* (LOV-2018-06-15-38). Lovdata https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38/*#*

Siegel, D. J. (2012). *The developing mind: how relationships and the brain interact to shape who we are* (2. utg.). Guilford Press.

Thagaard, T. (2016). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Fagbokforlaget

Viken, K. (2018). *Atferdsanalytisk miljøbehandling: struktur og kvalitet i tilrettelagte tjenester*. Gyldendal.

Walkley, M & Cox, T. L. (2013). Building Trauma-Informed Schools and Communities. *Children & Schools*, 35(2), 123–126.
<https://doi.org/10.1093/cs/cdt007>

Wiest-Stevenson, C. & Lee, C. (2016). *Trauma-Informed Schools*. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 13(5), 498-503.
<https://doi.org/10.1080/23761407.2016.1166855>

Yohannan, J. & Carlson, J. S. (2019). A systematic review of school-based interventions and their outcomes for youth exposed to traumatic events. *Psychology in the Schools*, 56(3), 447-464.
<https://doi.org/10.1002/pits.22202>

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Traumesensitiv tilnærming i skolen”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å lage en kunnskapsbase for traumesensitiv tilnærming i skolen.

I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Vi ønsker kunnskap om hvilke erfaringer miljøterapeuter i skolen har gjort seg med traumesensitive tilnærminger, samt hva tilnærmingen inneholder og hvilke definisjoner som legges til grunn. For å finne ut dette, vil vi gjennomføre kvalitative dybdeintervjuer med miljøterapeuter i skolen og i den forbindelse blir du spurt om å delta.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for velferd og deltakning ved Høgskulen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet. Prosjektleder er høgskolelektor Eireen Finden.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du jobber som miljøterapeut i skolen og benytter deg av traumesensitive tilnærminger i arbeidet ditt.

Vi benytter strategisk utvalg, og ønsker å intervjuer til sammen 16 miljøterapeuter som jobber med traumesensitiv tilnærming i skolen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse innebærer å sette av inntil 1 time til å bli intervjuet om dine erfaringer og tanker om traumesensitive tilnærminger i skolen. Vi finner sammen et passende sted å gjennomføre intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Vi vil samle inn intervjudata via diktafonopptak som senere vil bli transkribert. Vi vil ikke samle inn personopplysninger utover signert, informert samtykke. Kun medlemmer av prosjektgruppen vil ha tilgang til transkribert data.
- Samtykkene med navn vil bli oppbevart i safe ved forskningsinstitusjonen, adskilt fra lydopptakene. Diktafoner med lydopptak vil oppbevares i safe ved forskningsinstitusjonen frem til transkribering.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres ved transkribering og lydopptaket slettes så fort transkriberingen er fullført. Når prosjektet avsluttes noe som etter planen er 30.04.2022 vil alle data slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen på Vestlandet ved Eireen Finden, eireen.finden@hvl.no tlf 48146097.
- Vårt personvernombud: [Trine Anikken Larsen](#)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Eireen Finden

(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide:

- Grunnen til at du blir intervjuet i dag, er at du jobber med traumesensitiv tilnærming, hva legger du i «traumesensitiv tilnærming»?
  - o Hva inneholder en traumesensitiv tilnærming (metoder/teknikker, forståelsesmodell?)
    - 1. Hvilke felles retningslinjer for traumesensitiv tilnærming har dere på deres arbeidsplass?
    - 2. Kan du beskrive hvordan du jobber med traumesensitiv tilnærming i skolen?
  - o Hvilke elementer tenker du er mest sentrale, altså viktigst for at det skal være en traumesensitiv tilnærming?
  - o Hvordan kommer traume til uttrykk på skolen – i klasserommet og i skolegården?
  - o Hvilke elevgrupper trenger traumesensitiv tilnærming?
  - o Hva kjennetegner elevgrupper som trenger traumesensitiv tilnærming?
  - o Hvordan erfarer du at elevene responderer på denne tilnærmingen?

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Traumesensitiv tilnærming i skolen

Referansenummer

181165

Registrert

03.02.2021 av Eireen Finden - Eireen.Finden@hvl.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for velferd og deltaking

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Eireen Finden, eireen.finden@hvl.no, tlf: +4748146097

Type prosjekt

Forskerprosjekt

Prosjektperiode

01.03.2021 - 30.04.2022

Status

03.03.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

03.03.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjema med vedlegg 3.3.2021. Behandlingen kan starte.

TAUSHETSPLIKT

NSD minner om at deltakerne har taushetsplikt, og dermed ikke kan uttale seg på en måte som gjør enkeltelever identifiserbare. Vi anbefaler at deltakerne i forkant

minnes om taushetsplikten, og at de oppfordres til å omtale sine erfaringer generelt, uten at disse kan spores tilbake til enkeltpersoner.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.4.2022.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres og som kan trekkes tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være de registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20). Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lasse Raa Tlf. personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgåve

BSV5-300

Predefinert informasjon

Startdato:	10-05-2021 14:42	Termin:	2021 VÅR
Sluttdato:	19-05-2021 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgåve		
Flowkode:	203 BSV5-300 1 BO 2021 VÅR		
Intern sensor:	Vigdís Reisæter		

Deltaker

Kandidatnr.:	304
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	7984
----------------------	------

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Ja, Traumesensitiv tilnærming i skolen

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei